

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do rąk Czytelników i Czytelniczek „Oblicz Komunikacji” tom szczególnie — jubileuszowy, dedykowany Szanownej Pani Profesor Irenie Kamińskiej-Szmaj z okazji Jej siedemdziesiątych urodzin i czterdziestopięciolecia wybitnej działalności naukowo-dydaktycznej w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Stworzyliśmy go w dowód głębokiej, serdecznej sympatii dla Jubilatki oraz najwyższego uznania dla Jej pasji badawczej i wspaniałych osiągnięć, inspirujących uczonych w całej Polsce.

Tytuł tomu: *Fascinatio studiorum linguarum* wskazuje i na urok studiów językoznawczych, i na oczarowanie nimi, zachwyt badaniami nad językiem, wzbudzony w bardzo młodej Pani Profesor przez Jej Mistrza, Profesora Jerzego Woronczaka, i trwający nieprzerwanie do dzisiaj. Tą fascynacją Jubilatka umie się dzielić z uczniami i współpracownikami w sposób przepiękny i niepowtarzalny, skupiając wokół siebie entuzjastów Jej frapującego rozumienia słowa, tekstu, dyskursu i zachęcając ich do najodważniejszych poszukiwań prawdy naukowej. Wchodzą z Nią w dialog także specjaliści z innych dyscyplin, o czym świadczy bujność tematyczna pomieszczonych w tomie artykułów.

Irenę Kamińską-Szmaj już na początku Jej drogi akademickiej pociągała wiedza interdyscyplinarna: na Uniwersytecie Wrocławskim studiowała filologię polską oraz matematykę. W 1975 roku obroniła pracę magisterską *Zasady dzielenia wyrazów w języku polskim. Rozwój historyczny i założenia językowe programu automatycznego dzielenia wyrazów dla maszyn poligraficznych*, a w 1984 roku — dysertację doktorską, opublikowaną sześć lat później, zatytułowaną *Różnice leksykalne między stylami funkcjonalnymi polszczyzny pisanej: analiza statystyczna na materiale słownika frekwencyjnego*. Obie nowatorskie rozprawy powstały na seminariach naukowych Jerzego Woronczaka. Pionierskie badania zawiera także wydana w 1994 roku książka *Judzi, zohydza, ze czci odziera. Język propagandy politycznej w prasie lat 1919–1923*, na podstawie której Jubilatka uzyskała stopień naukowy doktor habilitowanej.

Akt nadania Irenie Kamińskiej-Szmaj tytułu profesora nauk humanistycznych w 2002 roku zwieńczył Jej — już wtedy imponujący — dorobek naukowy. Wyodrębniają się w nim dwa główne nurty: językoznawstwo matematyczne (statystyczne) oraz analiza dyskursu politycznego (języka propagandy politycznej) — oba o znaczącym wpływie na rozwój współczesnej lingwistyki i o sile wielostronnej inspiracji widocznej zwłaszcza w pracach uczniów. A jest ich niemałe grono! Niezwykle utalentowana dydaktycznie, Pani Profesor wypromowała prawie dwadzieścioro

doktorów i ponad trzystu magistrów; uczestniczyła w kilkudziesięciu postępowaniach awansowych. Ośmioro Jej uczniów objęło etaty w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, a troje z nich uzyskało habilitacje.

Zmiany zachodzące w społeczeństwie polskim na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku odbiły się mocno w języku i kulturze, co podsumowała Wisława Szymborska w 1986 roku słowami wiersza: „Jesteśmy dziećmi epoki, / epoka jest polityczna. [...] O czym mówisz, ma rezonans, / o czym milczysz, ma wymowę / tak czy owak polityczną. / Nawet idąc borem lasem / stawiasz kroki polityczne / na podłożu politycznym”. Zjawiska językowe tamtej epoki oddziaływały na zainteresowania naukowe Jubilatki, która po opublikowaniu rozprawy habilitacyjnej stała się niekwestionowanym autorytetem w zakresie politolingwistyki. Uczona zainicjowała nurt badań nad dyskursem politycznym i publicznym — najpierw wrocławski, a wkrótce ogólnopolski. Kontynuowała ten kierunek w swoich trzech monografiach niepomiernej wartości, powszechnie znanych w środowisku filologicznym. Są to: *Słowa na wolności. Język polityki po 1989 roku* (Wrocław 2001), *Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon inwektyw politycznych 1918–2000* (Wrocław 2007) oraz *Język polskiej lewicy. Od Wielkiego Proletariatu do końca PRL* (Wrocław 2017). Autorka z rozmachem zarysowała związki między zróżnicowaną kulturą polityczną XX wieku a wielogłosowymi formami i typami wypowiedzi politycznych, także propagandowych, i w ten sposób *lingua polonica politica* po raz pierwszy otrzymała swój panoramiczny obraz. Echo podjętej przez Nią wówczas dyskusji wybrzmiewa niemal w każdej z prac językoznawczych o podobnej tematyce.

Nasi studenci wiedzą, że we wrocławskich czytelniach na dostępne egzemplarze rozpraw Jubilatki trzeba się zapisywać. Jeden z Jej seminarzystów zauważył: „Książki te czyta się jednym tchem. Są zawsze bestsellerami”. Sięgają po nie z ciekawością badacze komunikacji politycznej, społecznej i medialnej, zarówno w kraju, jak i za granicą; chętnie przywołują je dziennikarze i publicyści tygodników opiniotwórczych. Dla znawców każda kolejna książka Jubilatki jest syntezą dziejów polskiego dyskursu politycznego; dla niespecjalistów — barwnie napisaną monografią, odsłaniającą jakże emocjonującą rzeczywistość języka polityki.

Abym tak wpływać na rozwój dyscypliny, trzeba mieć najcelniej wybierać źródła i pozyskiwać z nich dane rzetelniej niż przeciętny badacz. Zdumiewa bogactwo prywatnej kartoteki Ireny Kamińskiej-Szmał — kartoteki zapełnionej polskimi tekstami politycznymi, niekiedy unikatowymi, z których najstarsze pochodzą z końca XIX wieku. Pani Profesor z niebywałą starannością przegląda materiały źródłowe, rozczytuje się w dawnej prasie zapisanej na mikrofilmach, penetruje każde zdanie tekstu. Gorliwie kolekcjonuje i segreguje w tekach plakaty, rysunki satyryczne i wycinki prasowe z różnymi artefaktami propagandy politycznej, aby móc się potem dzielić tymi skarbami ze swymi czytelnikami, a w żywych dyskusjach — ze współpracownikami i studentami. Jej przejście na emeryturę pozostaje faktem wyłącznie urzędowym. Przed wybuchem pandemii można było spotykać Panią Profesor co tydzień w czytelniach i pracowniach reprograficznych, gdzie z uwagą dobierała materiały tekstowe do kolejnej książki. Wraz z dwojgiem swoich uczniów zaczęła

przygotowywać słownik haseł politycznych z lat 1918–2018. Organizowała żywiłowe dysputy w swoim gabinecie, dzieląc się nową kolekcją przykładów, energicznie zachęcając współpracowników do badań i fenomenalnie analizując teksty, które odnalazła w archiwach.

Dlaczego spotkania naukowe z Jubilatką są niebywale cenione w naszym Instytucie, upragnione i wyczekiwane? Na to pytanie można odpowiedzieć wyłącznie w tonacji osobistej. Pani Profesor jest bardzo lubiana, przyciąga swoją osobowością, budzi najwyższy szacunek i zaufanie. Obdarzona umiejętnością szczerego i otwartego wyrażania swoich opinii, czyni to tak jasno i rzeczowo, a zarazem tak ciepło i ujmująco, że nawet Jej krytyka nie wywołuje żalu w rozmówcy. Zaprasza uczniów do swobodnej wymiany myśli, nieustannie coś im doradza lub odradza, z mądrością sugeruje. Bywa przewodniczką. Śmiało staje w obronie istotnych wspólnych spraw. Niewątpliwie ma też dar pocieszania osób przytłoczonych codziennymi problemami, dostrzegania ich potrzeb, gdyż każdy, kto pojawia się na Jej drodze, jest dla Niej ważny. Jak w mgnieniu oka wykonuje w pamięci różne obliczenia matematyczne, tak w sekundę rozeznaje się w tym, co nurtuje Jej ucznia lub uczennicę. Chwilę potem krótko i klarownie przedstawia swój punkt widzenia, pomagając drugiej osobie spojrzeć na zawiłości życia z dystansem, a czasem też powziąć ważne decyzje.

Stawiając rodzinę na pierwszym miejscu, Jubilatka nigdy nie kończy rozmowy ze współpracownikami bez pytań o ich bliskich — i jest w tym ogrom najdelikatniejszej troski. Pani Profesor stale bowiem o kogoś lub o coś się troszczy. Na mejle wysłane nocą reaguje szybko, z empatią — Jej pokrzepiającą odpowiedź można odczytać już wczesnym rankiem. Niezawodnie łagodzi konflikty. Zawsze promienna, słynie z poczucia humoru. Zbudowała wokół siebie autentyczną wspólnotę. Jej kontakty z przyjaciółmi z Instytutu Filologii Polskiej, a także z nieistniejącego już dziś Kolegium Nauczycielskiego we Wrocławiu, przenoszą się również poza uczelnię, w inne przestrzenie, sprzyjając celebrowaniu razem prywatnych uroczystości, wspólnym wycieczkom i podróżom, także wakacyjnym.

Z niecierpliwością czekamy na koniec epidemii i szybki powrót do tych wspólnych spotkań z Jubilatką, do ekscytującego wymieniania się pomysłami naukowymi i dydaktycznymi. Nasze wspólne zainteresowania układają się promieniście w wachlarz wokół jednego tematu — wokół problematyki języka konkretnego tekstu, który filolog wprawnym okiem ogląda przez szkło powiększające swoich metod. Udało się nam zaprezentować tę różnorodność w niniejszym tomie jubileuszowym, gdyż zgromadziliśmy w nim trzydzieści rozpraw o bardzo dużej rozpiętości tematycznej, lecz ściśle przylegających do siebie treścią.

Tom rozpoczynają trzy wyjątkowe artykuły okolicznościowe. Jan Miodek analizuje w swoim szkicu zagadnienia onomastyczne związane z miastem rodzinnym Pani Profesor — Raciborzem. To tutaj zrodziło się wcześniej Jej marzenie o zawodzie nauczycielki, spełnione później z wielką pasją we Wrocławiu. Beata Kaczmarczyk, dawna studentka magister Kamińskiej, pisze więc o językowych wykładnikach szlachetnej relacji mistrz–uczeń — kluczowej w przeszłości i teraźniejszości uniwersytetu. Dorota Heck natomiast wspomina świt językoznawstwa statystycznego na wroc-

ławskiej polonistyce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku — tę specyficzną aurę intelektualną, w której Jubilatka rozwijała swoje zainteresowania.

Pokochawszy Wrocław, Pani Profesor uczestniczyła w pionierskich badaniach polszczyzny mówionej tego miasta, prowadzonych przez pracowników Zakładu Współczesnego Języka Polskiego, a trzeba podkreślić, że przez blisko dwadzieścia lat z satysfakcją nim kierowała. Nawiązując do tego, Anna Majewska-Tworek i Monika Zaśko-Zielińska piszą w swoim artykule o nowatorskich analizach języka mówionego w XXI wieku. Wszystkie kolejne teksty w tomie zostały ułożone w ten sposób: według pól badawczych, którym Profesor Irena Kamińska-Szmaj poświęciła najwięcej uwagi i które niezmiennie pozostają Jej bliskie. Studia nad dyskursem politycznym przygotowali zatem: Helena Sojka-Masztalerz, Marcin Poprawa, Barbara Batko-Tokarz, Małgorzata Dawidziak-Kładoczna, Marta Śleziak, Piotr Zemszał, Igor Borkowski i Wojciech Kajtoch. Najnowsze zaś problemy komunikacji społecznej podjęły Magdalena Steciąg, Agnieszka Małocha-Krupa, Patrycja Krysiak, Małgorzata Marcjanik, Maria Wojtak i Eliza Grzelak. Z kolei Anna Michońska-Stadnik, Anna Burzyńska-Kamieniecka i Małgorzata Pasieka opracowały zagadnienia z kręgu glottodydaktyki i psycholingwistyki, a Ewelina Moroń i Jan Kamieniecki przyjrzeni się tematyce medycznej, zarówno w ujęciu synchronicznym, jak i diachronicznym. Natomiast problematykę leksykograficzną i semantyczną poruszyli w swych artykułach Michał Sarnowski i Bożena Hojka. W tomie nie mogło również zabraknąć studiów poświęconych pamięci zbiorowej i społecznej, obliczom komunikacji artystycznej i medialnej oraz narracjom historycznym. Owe interdyscyplinarne rozważania proponują: Irena Seiffert, Grażyna Filip, Jacek Kolbuszewski, Jan Choroszy, Dorota Michułka i Kamilla Biskupska.

Wierzymy, że różnobarwna tematyka 12. tomu „Oblicz Komunikacji” zainteresuje Jubilatkę, Współtwórczynię i wieloletnią Redaktorkę naczelną czasopisma. Pozwalamy sobie wywołać w wyobraźni obraz naszej Mistrzyni w pięknym kwietnym ogrodzie przy Jej domu w Kamieńcu Wrocławskim, zasiadającej do lektury w cieniu dorodnych jabłoni i czereśni, które szczególnie lubi i troskliwie pielęgnuje... Niech takich szczęśliwych, spokojnych chwil z otwartą książką w dłoniach będzie cała obfitość! Życzymy Pani Profesor dużo zdrowia, pomyślności we wszelkich przedsięwzięciach i odczuwania radości z każdego nowego dnia! Czekamy z nadzieją na pierwszą dyskusję naukową wokół przeczytanych tekstów — koniecznie w budynku wrocławskiej polonistyki przy placu Nankiera 15, w naszej uroczej Rospondówce, w gabinecie 112.

*Luiza Rzymowska
Małgorzata Dawidziak-Kładoczna
Agnieszka Małocha-Krupa
Marcin Poprawa*